

Методика організації взаємодії суб'єктів інтегрованого управління кордонами щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску

Methodology for organizing the interaction of subjects of integrated border management to counter terrorism at international checkpoints

Дмитро Поліщук

Dmytro Polishchuk

ад'юнкт відділення докторантури і ад'юнктури науково-організаційного відділу, e-mail: polischykd@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0425-1651

PhD student, e-mail: polischykd@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0425-1651

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький, Україна

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, Khmelnytskyi, Ukraine

Received: October 5, 2023 | Revised: October 22, 2023 | Accepted: October 31, 2023

DOI: 10.33445/sds.2023.13.5.7

Мета роботи: розробити методику, яка описує процедуру організації взаємодії суб'єктів інтегрованого управління кордонами щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску.

Метод дослідження: аналіз, синтез, дедукція, узагальнення, індукція.

Результати дослідження: запропоновано методику організації взаємодії суб'єктів інтегрованого управління кордонами щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску.

Теоретична цінність дослідження: дослідження містять нову процедуру формування логічно-послідовних етапів спільної роботи суб'єктів інтегрованого управління кордонами, спрямованої на нарощування спроможностей до виконання завдань з протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску.

Практична цінність дослідження: результати дослідження можуть бути використані органами управління та представниками суб'єктів інтегрованого управління кордонами для удосконалення процесів організації взаємодії щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску через державний кордон України.

Оригінальність: розроблена методика складається з підготовчого і основного етапів та містить чітку процедуру організації та корегування процесів взаємодії.

Тип статті: теоретична.

Purpose: to develop a methodology that describes the procedure for organizing the interaction of subjects of integrated border management to counter terrorism at international checkpoints.

Method: analysis, synthesis, deduction, generalization, induction.

Findings: a methodology for organizing the interaction of subjects of integrated border management to counter terrorism at international checkpoints is proposed.

Theoretical implications: the research contains a new procedure for the formation of logically consistent stages of joint work of the subjects of integrated border management aimed at building capacity to perform tasks to counter terrorism at international checkpoints.

Practical value of the study: the results of the study can be used by the governing bodies and representatives of the subjects of integrated border management to improve the processes of organizing cooperation in countering terrorism at international checkpoints across the state border of Ukraine.

Originality: the developed methodology consists of preparatory and main stages and contains a clear procedure for organizing and adjusting the interaction processes.

Paper type: theoretical.

Ключові слова: тероризм, взаємодія, пункт пропуску, інтегроване управління кордонами.

Key words: terrorism, interaction, checkpoint, integrated border management.

1. Вступ

Безпека України залежить від ефективності системи управління її кордоном, діяльність якої спрямована як на забезпечення транскордонного співробітництва, збільшення доходів та спрощення контролю пасажиро-транспортного потоку через пункти пропуску, так і на забезпечення надійної захищеності державного кордону від усіх видів незаконної діяльності, зокрема терористичної.

Основним механізмом реалізації державної політики з питань протидії тероризму в Україні є єдина системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків (ЄСПТ), яка виконує завдання щодо (Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, 2016): запобігання терористичній діяльності, у тому числі забезпечення своєчасності

виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню терористичних актів; доведення до населення інформації про терористичні загрози, їх рівні та вчинені терористичні акти; забезпечення безпеки об'єктів можливих терористичних посягань.

За результатами аналізу функціональних процесів ЄСПТ встановлено, що її ефективність забезпечується комплексним та взаємоузгодженим застосуванням сил і засобів суб'єктів протидії тероризму, як на території України, так і за її межами, зокрема на каналах пасажиро-транспортних потоків у пунктах пропуску через державний кордон. З цією метою, дієвим інструментарієм протидії тероризму може бути система інтегрованого управління кордонами (СІУК), суб'єкти якої взаємодіють на відомчому, міжвідомчому, державному та міжнародному рівнях (Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, 2019).

Подальше дослідження процесів протидії тероризму, в рамках ЄСПТ, в міжнародних пунктах пропуску дозволило встановити, що наявний механізм спільного виконання суб'єктами СІУК завдань за призначенням характеризується неузгодженістю дій у разі виникнення ознак терористичної діяльності, здійснення терористичних актів. Це свідчить про наявність проблемного питання з організації взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску.

2. Теоретичні основи дослідження

Дослідженням проблемних питань СІУК, взаємодії та протидії тероризму в пунктах пропуску займалися Андрощук О. С., Андрушко В. З., Віхтюк А.В., Гетманюк С. П., Зьолка В. Л., Кириленко В. А., Ковальов Д. В., Купрієнко Д. А., Лисак П. П., Магась Г. А., Нікіфоренко В.С., Папіш Н. І., Резнікова О. О., Фаріон О. Б., Федунь О. В. та інші вчені. У наукових працях зазначених авторів [3-11] вивчались особливості спільної європейської політики інтегрованого управління кордонами; основні загрози національній безпеці України на державному кордоні, тенденції їх розвитку та порядок формування паспортів і реєстрів загроз; організаційно-правові аспекти співробітництва Державної прикордонної служби України з європейськими міжнародними інституціями та прикордонними органами країн-членів ЄС з протидії тероризму; здійснювався пошук організаційно-технічних рішень щодо підвищення рівня транспарентності міжнародних пунктів пропуску; розроблялась модель інформаційно-аналітичної взаємодії оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України; надавались рекомендації щодо прогнозування діяльності прикордонних підрозділів у пунктах пропуску та вдосконалення прикордонного контролю під час здійснення попередніх перевірок осіб закордонного прямування.

На основі аналізу наукових результатів дослідження вчених у сфері протидії терористичній діяльності на державному кордоні України встановлено, що комплексне дослідження порядку організації та здійснення узгодженого дій суб'єктів ІУК у разі виявлення проявів тероризму в міжнародних пунктах пропуску не здійснювалось. Це обґрунтовує необхідність розробки методики організації взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску.

3. Постановка проблеми

Наявність недоліків щодо спільного виконання суб'єктами ІУК завдань з протидії тероризму в міжнародних ППр та відсутність комплексного науково-методичного забезпечення, спрямованого на усунення виявлених недоліків, зумовлює виникнення проблемного питання, яке потребує вирішення.

4. Результати

Розвиток прийомів і способів терористичної діяльності, як на території України так і на її державному кордоні, зумовив внесення змін у державну політику з питань протидії тероризму. Так, з метою запобігання, виявлення та припинення тероризму в Україні з грудня 1998 року при Службі безпеці (СБУ) діє Антитерористичний центр (АТЦ) (Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, 1999), який координує діяльність усіх суб'єктів боротьби з тероризмом. Зокрема, для протидії терактам, які несуть загрозу життю і здоров'ю людей, а також для запобігання диверсіям на об'єктах критичної інфраструктури тощо.

Загальна структура антитерористичної системи України представлена на рис. 1.

Джерело: узагальнено автором з [1].

Рисунок 1 – Загальна структура антитерористичної системи України

У разі необхідності у складі АТЦ можуть створюватися і діяти військово-цивільні адміністрації. Ці тимчасові державні органи не лише беруть участь у протидії диверсійним проявам і терористичним актам, а й забезпечують дотримання законів України, безпеки та правопорядку в районі проведення антитерористичної операції.

З 2016 року в Україні функціонує ЄДСПТ до складу якої входить дві підсистеми:

- територіальна: координаційні групи АТЦ при регіональних органах СБУ та їх штаби, які організовують діяльність щодо запобігання, реагування, припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків);

- функціональна: структурні підрозділи суб'єктів боротьби з тероризмом та міжвідомча координаційна комісія АТЦ при СБУ.

Взаємозв'язок між цими підсистемами підтримують шляхом обміну інформацією про загрозу вчинення терористичних актів, проведення спільних оперативно-розшукових та інших заходів, проведення моніторингу стану і тенденцій поширення тероризму в Україні та за її межами, організації і проведення командно-штабних та тактико-спеціальних навчань і тренувань з використанням сил і засобів суб'єктів боротьби з тероризмом.

Єдина державна система дозволяє у режимі 24/7 здійснювати моніторинг, аналіз та оцінку інформації про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами. Учасники ЄДСПТ розробляють стратегічні програми боротьби з тероризмом і більш локальні рекомендації, формують плани запобігання терористичним проявам.

З 24 лютого 2022 року основним завданням АТЦ є протидія терористичній та диверсійній діяльності російських спецслужб. У своїй діяльності АТЦ активно взаємодіє зі спецслужбами та правоохоронцями іноземних держав, та має партнерські відносини з антитерористичними структурами держав-членів ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями.

З 2019 року в Україні прийнята та реалізовується Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, стратегічні цілі та завдання якої забезпечують прикордонну безпеку, зокрема протидії тероризму.

Суб'єктами ІУК є Міністерство внутрішніх справ (МВС), Міністерство закордонних справ (МЗС), Міністерство інфраструктури, Міністерство фінансів, Державна прикордонна служба України (ДПСУ), Державна митна служба, СБУ, Національна поліція, Національна гвардія, Збройні Сили та інші державні органи, які взаємодіють на відомчому, міжвідомчому, державному та міжнародному рівнях (Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, 2019).

Взаємодія суб'єктів ІУК з питань протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску (ППр) полягає у спільній діяльності службових осіб, щодо обміну інформацією та проведення превентивних заходів та заходів з реагування на прояви терористичної діяльності.

Взаємодія контрольних органів і служб, загальний порядок та послідовність проведення всіх видів контролю в ППр визначаються технологічною схемою пропуску осіб, транспортних засобів та вантажів (Про прикордонний контроль, 2010).

Організація взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в ППр – це діяльність щодо узгодження порядку виконання завдань і спільних дій для запобігання (недопущення проявів) та боротьби з терористичною діяльністю (належного реагування).

З метою недопущення та належного реагування на прояви терористичних загроз під час взаємодії суб'єктів ІУК здійснюється обмін інформацією щодо:

- виявлення спроб в'їзду в Україну та виїзду з неї осіб, які можуть бути причетні до терористичної діяльності або не мають законних підстав для в'їзду в Україну та виїзду з неї;
- виявлення спроб незаконного переміщення через державний кордон в Україну зброї, боєприпасів, вибухових і радіоактивних речовин та інших предметів, що можуть бути використані як засоби вчинення терористичних актів, іншої протиправної діяльності в Україні;
- інших порушень режиму державного кордону та прикордонного режиму в прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, що становлять терористичну загрозу ППр.

На основі аналізу стратегічних цілей та завдань з реалізації державної політики у сфері ІУК (Стратегія інтегрованого управління кордонами, 2019) узагальнено завдання, вирішення яких забезпечить діяльність суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в ППр (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Завдання суб'єктів інтегрованого управління кордонами щодо боротьби з тероризмом в пунктах пропуску

№ з/п	Зміст завдання
1	Запровадження сучасних механізмів та технологій обміну даними
2	Удосконалення механізму спільного контролю за принципом "єдиного вікна"
3	Переоснащення технічними засобами контролю
4	Запровадження системи попередньої інформації про пасажирів (APIS та PNR)
5	Запровадження із використанням електронних повідомлень попередніх перевірок підстав для в'їзду в Україну
6	Запровадження практики автоматизації процесів ідентифікації особи та попереднього інформування про вантажі
7	Забезпечення роботи програмно-аналітичних модулів обробки інформації
8	Використання сучасних систем автоматичного біометричного контролю
9	Адаптація національних систем контролю до європейських, зокрема шенгенських
10	Забезпечення розвитку механізмів обміну інформацією про товари з митними службами суміжних держав
11	Розбудова інфраструктури пунктів пропуску
12	Забезпечення функціонування програми авторизованого економічного оператора

Джерело: узагальнено автором з [2].

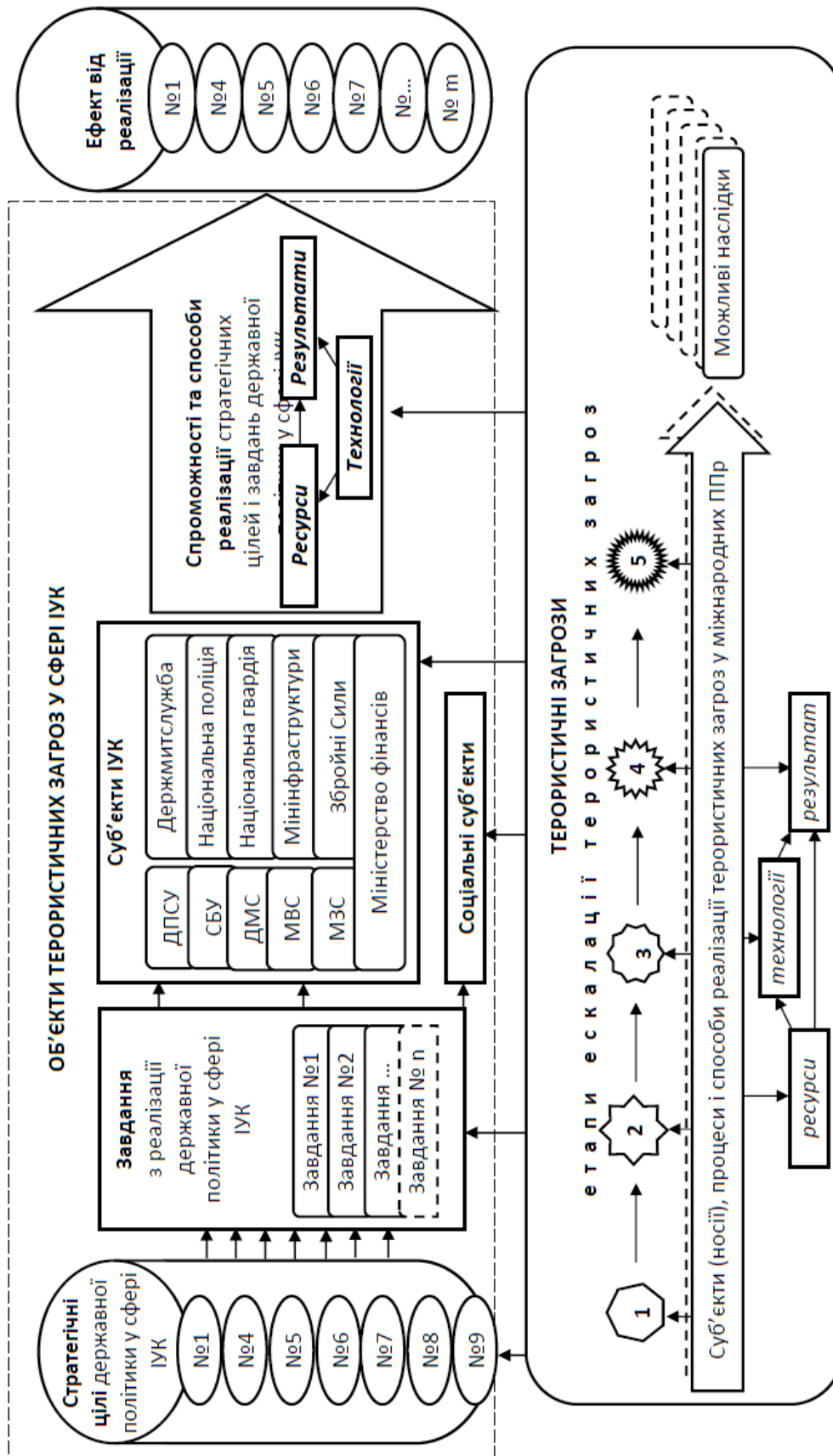
Крім того, для підвищення спроможностей суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму виконуються завдання зазначені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Завдання, які підвищують спроможність суб'єктів інтегрованого управління кордонами щодо боротьби з тероризмом в пунктах пропуску

№ з/п	Зміст завдання
1	Врегулювання відповідних процедур та механізму взаємного доступу до інформаційних систем
2	Проведення перевірки за базами даних
3	організація обміну даними з іншими правоохоронними органами
4	Налагодження механізму діяльності спільних слідчих груп та координаційних центрів
5	Активне використання продуктів кримінального аналізу в кримінальному провадженні
6	Активізація міжнародного співробітництва з правоохоронними органами та організаціями Інтерпол, Європол, Євроюст
7	Удосконалення системи підготовки особового складу оперативних підрозділів
8	Комплексне впровадження сучасних систем кримінального аналізу
9	Забезпечення проведення перевірок за базами даних ДПСУ та Інтерполу
10	Забезпечення роботи програмно-аналітичних модулів обробки інформації PNR (за зразком Automated Targeting System - GLOBAL)
11	Створення центру націлювання в ДПСУ
12	Організація обміну даними з іншими правоохоронними структурами
13	Реалізація, у співпраці з ОБСЄ, спільних проектів щодо підвищення спроможностей щодо протидії тероризму, виявленню засобів терору та розвитку аналізу ризиків.

Джерело: узагальнено автором з [2].

У подальшому, на основі аналізу проявів тероризму розроблено структурну модель реалізації терористичних загроз в ППр (див. рис. 2).

Джерело: розроблено автором самостійно.

Рисунок 2 – Структурна модель реалізації терористичних загроз у міжнародних пунктах пропуску

Залежно від наявної інформації про терористичну загрозу, її вплив на ППр, відповідно до (Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, 2016), поділяється на такі рівні:

«сірий» (можлива загроза) – за наявності чинників (умов), які сприяють вчиненню терористичного акту;

«синій» (потенційна загроза) – за наявності інформації, яка потребує підтвердження, про підготовку до вчинення терористичного акту;

«жовтий» (можлива загроза) – за наявності достовірної (підтвердженої) інформації про підготовку до скоєння терористичного акту;

«червоний» (реальна загроза) – найвищий рівень терористичної загрози.

З метою формування системи захисту ППр від терористичних загроз розроблено блок-схему за технологією зазначеною на рис. 3.

За результатами вивчення процесів протидії терористичній діяльності розроблено методику організації взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в ППр, блок-схема якої наведена на рисунку 4, яка складається з двох етапів: підготовчого та основного.

На першому (підготовчому) етапі організації взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в ППр визначається:

- мета застосування сил і засобів за видами терористичної загрози;
- завдання під час забезпечення безпеки функціонування ППр в умовах виникнення терористичних загроз;

- склад та порядок залучення сил і засобів суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму;
- напрямки та об'єкти ймовірного здійснення (спрямування) терористичної діяльності в ППр;

- характер можливих кризових ситуацій, які зумовлюють виникнення терористичних загроз;

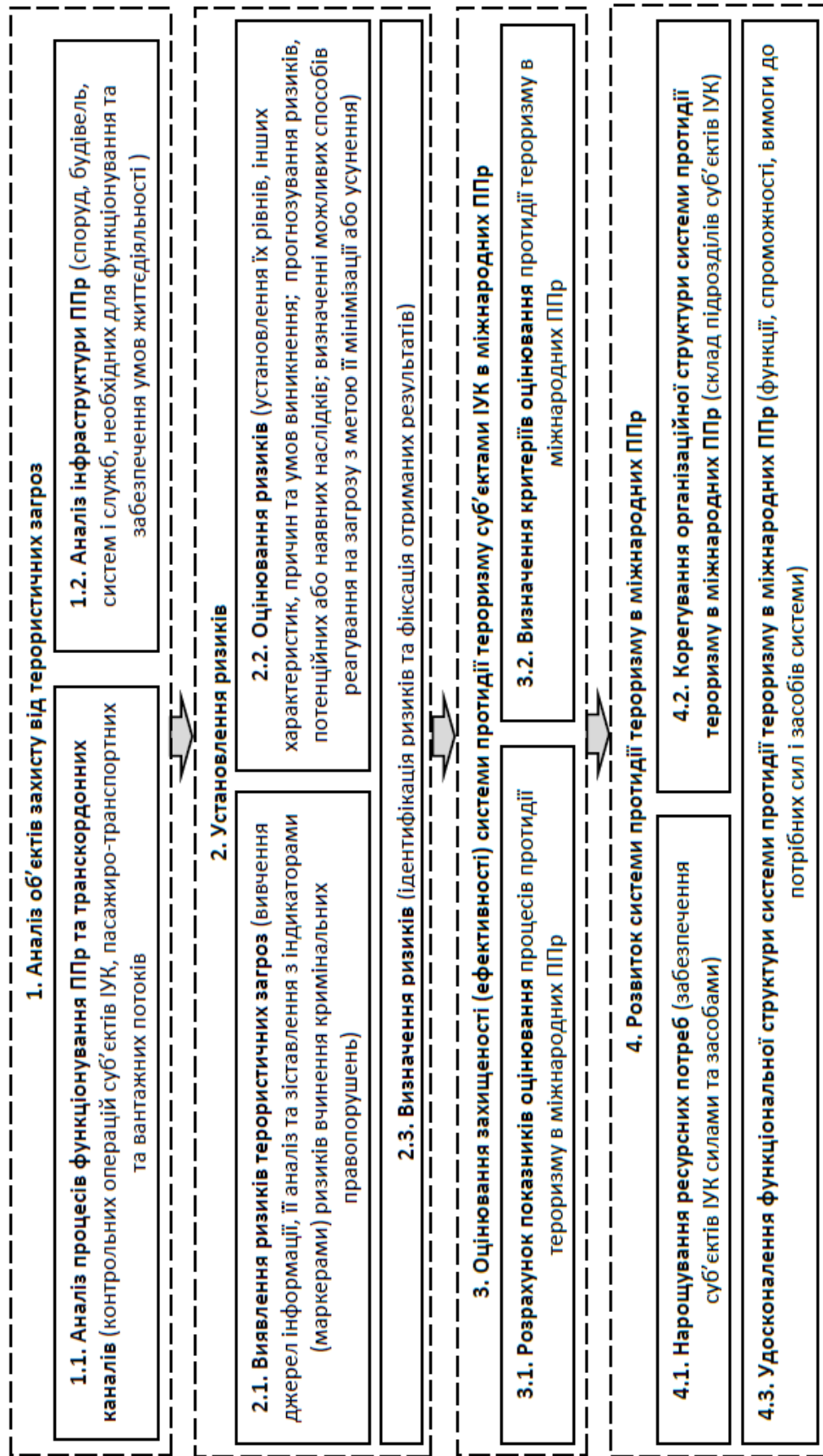
- порядок обміну та уточнення інформації.

Крім того, в ході організації взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в ППр:

- проводяться розрахунки сил і засобів щодо дій у разі виникнення терористичних загроз;

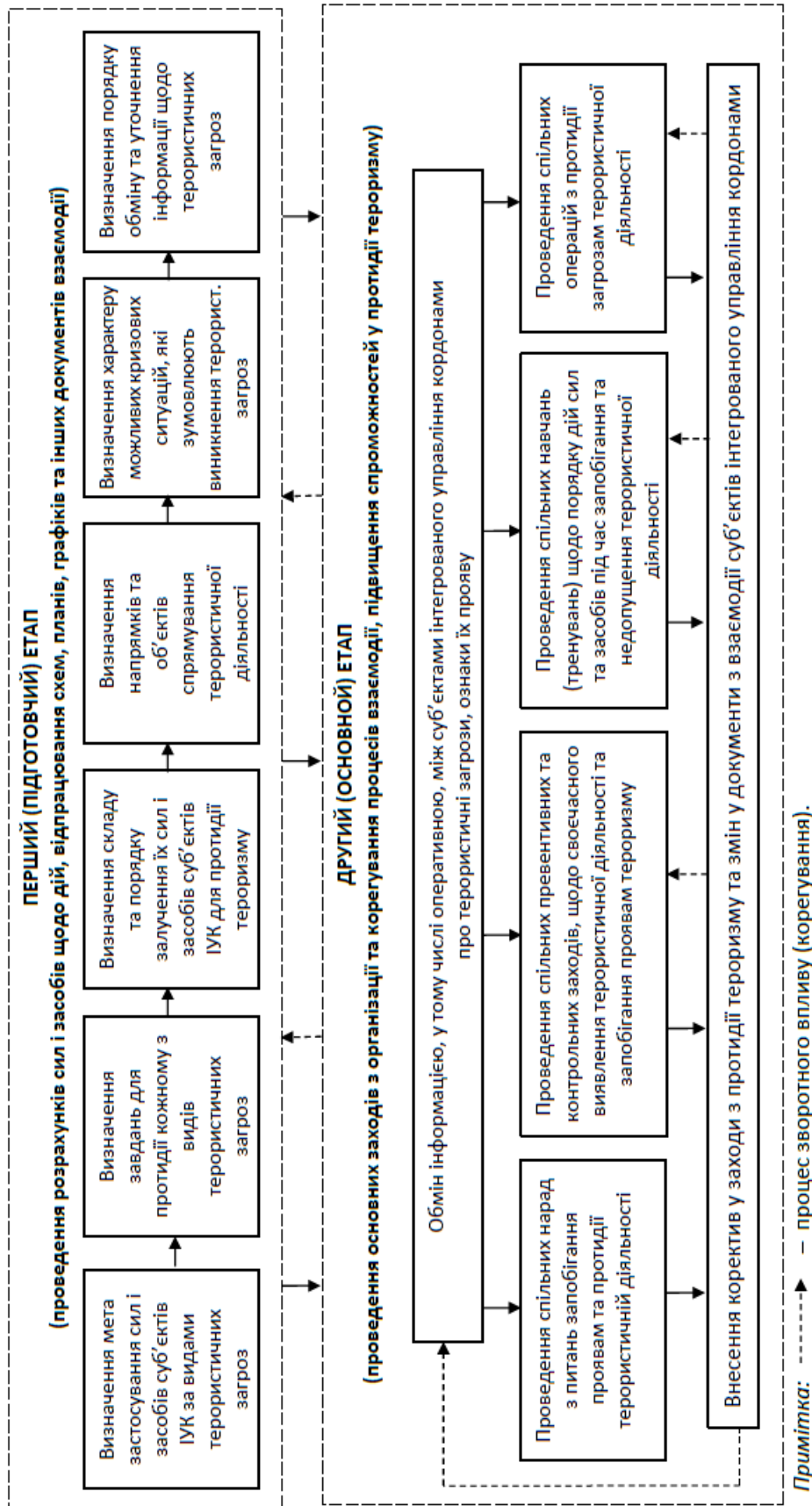
- відпрацьовується схема оповіщення в разі залучення сил та засобів суб'єктів ІУК до виконання завдань з протидії тероризму та інформування заінтересованих органів;

- складається план та/або графік спільних навчань із реагування на прояви терористичної діяльності в ППр.

Джерело: розроблено автором самостійно.

Рисунок 3 – Блок-схема технології формування системи захисту пунктів пропуску від терористичних загроз

Джерело: розроблено автором самостійно

Рисунок 4 – Блок-схема методики організації взаємодії суб'єктів інтегрованого управління кордонами щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску

На другому (основному) організації взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в ППр проводяться такі заходи:

- здійснюється обмін інформацією (у тому числі оперативною) про терористичну загрозу, ознаки її прояву;
- проведення спільних превентивних та контрольних заходів, щодо своєчасного виявлення терористичної діяльності та запобігання проявам тероризму;
- проведення спільних нарад з питань запобігання та недопущення терористичної діяльності в ППр;
- проведення спільних навчань (тренувань) щодо порядку дій сил та засобів під час запобігання та недопущення терористичної діяльності в ППр;
- проведення спільних операцій.

Реалізація спільних проектів спрямована на підвищення спроможностей суб'єктів ІУК у протидії тероризму.

В ході проведення другого етапу вносяться корективи у заходах протидії тероризму та зміни у документи з взаємодії суб'єктів ІУК. З цією метою, можуть формуватися нові завдання та/або проводитись додаткові розрахунки сил і засобів щодо дій у разі терористичної небезпеки.

Отже, розроблено методику, яка представляє собою сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення заходів з організації взаємодії суб'єктів ІУК щодо протидії тероризму в ППр.

5. Висновки

За результатами аналізу процесів протидії терористичній діяльності в Україні та завдань суб'єктів протидії тероризму розроблено методику організації взаємодії суб'єктів інтегрованого управління кордонами щодо протидії тероризму в міжнародних пунктах пропуску.

Новизна методики полягає у формуванні логічно-послідовності етапів спільної роботи суб'єктів інтегрованого управління кордонами, спрямованої на нарощування спроможностей до виконання завдань з протидії тероризму (відповідно до загроз терористичної діяльності). Методику реалізує поєднання підходів до підготовчого та основного етапів організації взаємодії.

6. Фінансування

Це дослідження не отримало конкретної фінансової підтримки.

7. Конкуруючі інтереси

Автори заявляють, що у них немає конкуруючих інтересів.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків : Постанова Кабінет міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF#Text>.

References

1. On Approval of the Regulation on the Unified State System of Prevention, Response and Suppression of Terrorist Acts and Minimization of Their Consequences: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 18, 2016, No. 92. Available from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF#Text>.

2. Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року. Розпорядження Кабінету міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text>.
2. On approval of the Integrated Border Management Strategy for the period up to 2025. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 24, 2019, No. 687-p. Available from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80#Text>.
3. Андрощук, О. С., & Андрушко, В. З. (2016). Аналіз підходів щодо прогнозування діяльності відділів прикордонної служби у пунктах пропуску : Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки наукове видання. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, № 1(67), С. 17–27.
3. Androshchuk, O. S., & Andrushko, V. Z. (2016). Analysis of approaches to forecasting the activities of border service departments at checkpoints: Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. *Series: military and technical sciences scientific publication*. Khmelnytskyi: NADBSU Publishing House, No. 1 (67), pp. 17-27.
4. Зьолка. В. Л. (2016). Організаційно-правові аспекти співробітництва державної прикордонної служби України з європейськими міжнародними інституціями та прикордонними органами країн-членів ЄС у прикордонній сфері. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро : ДДУВС, С. 189–194.
4. Zelka. V.L. (2016). Organizational and Legal Aspects of Cooperation of the State Border Guard Service of Ukraine with European International Institutions and Border Guard Authorities of the EU Member States in the Border Sphere. Counteracting manifestations of terrorism, separatism, extremism and illegal migration in modern conditions: state, problems and prospects : materials of the international scientific and practical conference (Dnipro, October 28, 2016). Dnipro: DVDUS, PP. 189-194.
5. Кириленко, В. А., Фаріон, О. Б., Лисак, П. П., & Ковальов, Д. В. (2020). Модель інформаційно-аналітичної взаємодії оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, № 1(82). С. 106–121.
5. Kirilenko, V. A., Farion, O. B., Lysak, P. P., & Kovalev, D. V. (2020). Model of information and analytical interaction of operational units of the State Border Guard Service of Ukraine. Collection of scientific papers of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. *Series: military and technical sciences*. Khmelnytskyi: NADBSU Publishing House, No. 1 (82). С. 106-121.
6. Купрієнко, Д. А., & Гетманюк, С. П. (2016). Організаційно-технічні рішення щодо підвищення рівня транспарентності міжнародних пунктів пропуску. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, С. 87–88.
6. Kuprienko, D. A., & Hetmaniuk, S. P. (2016). Organizational and technical solutions to increase the level of transparency of international checkpoints. Khmelnytskyi: NABBSU Publishing House, pp. 87-88.
7. Магась, Г. А. (2018). Теоретичне дослідження категорій оперативного
7. Magas, G. A. (2018). Theoretical study of the

- мистецтва Державної прикордонної служби України : Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Державне управління. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpsdu_2018_1_5.
8. Нікіфоренко, В. С. (2020). Організаційні та правові засади виявлення потенційних загроз національній (прикордонній) безпеці на основі обробки попередніх даних реєстрації особи : Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31(70) № 5, С. 64–69
9. Нікіфоренко, В. С., & Віхтюк, А. В. (2021). Основні загрози національній безпеці України на державному кордоні та тенденції їх розвитку. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки. Хмельницький, Том 85, № 2-3. С. 202–221.
10. Резнікова, О. О. (2022). Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 532 с.
11. Федунь, О. В., & Папіш, Н. І. (2020). Інституціоналізація охорони зовнішніх кордонів Європейського Союзу : науковий журнал "Політикус". Випуск 4, С. 139–145.
12. Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України : Указ Президента України від 14 квітня 1999 року № 379/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99#Text>.
13. Про прикордонний контроль: Закон України від 5 листопада 2009 року 1710-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 6. С. 46 (з наступними змінами та доповненнями).
- categories of operational art of the State Border Guard Service of Ukraine: Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Public Administration. Issue 1. Available from : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpsdu_2018_1_5.
8. Nikiforenko, V. S. (2020). Organizational and legal framework for identifying potential threats to national (border) security based on the processing of preliminary personal registration data: *Scientific notes of Vernadsky TNU*. Series: legal sciences. Vol. 31(70) No. 5, pp. 64-69.
9. Nikiforenko, V. S., & Viktyuk, A. V. (2021). The main threats to the national security of Ukraine at the state border and trends in their development. *Collection of scientific papers of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*. Series: military and technical sciences. Khmelnytskyi, Vol. 85, No. 2-3. С. 202-221.
10. Reznikova, O. O. (2022). National resilience in a changing security environment: a monograph. Kyiv: NISS, 532 p.
11. Fedun, O. V., & Papish, N. I. (2020). Institutionalization of the protection of the external borders of the European Union: *Scientific journal "Politicus"*. Issue 4, pp. 139-145.
12. Regulation on the Anti-Terrorist Center and its Coordination Groups at the Regional Bodies of the Security Service of Ukraine: Decree of the President of Ukraine of April 14, 1999, No. 379/99. Available from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379/99#Text>.
13. On border control: The Law of Ukraine of November 5, 2009, 1710-VI // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2010. № 6. P. 46 (with subsequent amendments and additions).